

Class: 10th

Code A

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

संस्कृत

Sanskrit

ACADEMIC/OPEN

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक – 80

- कृपया जांच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 7 तथा प्रश्न 17 है।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गए कोड नम्बर तथा सेट को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/पन्ने न छोड़ें।
- उत्तर पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य उत्तर-पुस्तिका नहीं दी जाएगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखित उत्तर को न काटें।
- परीक्षार्थी प्रश्न पत्र पर अपना रोल नम्बर अवश्य लिखें।
- प्रश्नों के उत्तर देने से पहले यह सुनिश्चित कर ले कि आपको सही और पूर्ण प्रश्न-पत्र दिया गया है, परीक्षा के बाद इस सम्बन्ध में कोई दावा मान्य नहीं होगा।

निर्देश:-

- प्रत्येक खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- श्रेष्ठ-अंकानां प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

(खण्ड-क) अपठित-अवबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत-

5x2=10

अस्माकं देशे अनकानि राज्यानि सन्ति। तेषु हरयाणाराज्यम् अति लघु राज्यं वर्तते। अस्य उदयः 1966 तमे वर्षे नवम्बरमासस्य प्रथम दिनांके अभवत्। हरियाणाराज्यं वीराणां भूमिः कथ्यते। अस्य कुरुक्षेत्रे नगर महाभारतस्य युद्धं अभवत्। श्रीकृष्णः अर्जुनाय गीतायाः उपदेशम् अत्रैव अयच्छत्। इदं राज्यं कृषि प्रधानं राज्यम् अस्ति। अस्य भूमिः अति उपजातः अस्ति। अस्य कृषकाः अतीव परिश्रमं कुर्वन्ति। जनाः साधारणं जीवनं व्यतीतं कुर्वन्ति।

(क) हरियाणाराज्यं कीदृक् राज्यं वर्तते ?

(ख) हरियाणा केषां भूमिः कथ्यते ?

(ग) अस्य कृषकाः किं कुर्वन्ति ?

(घ) अस्य कुरुक्षेत्रनगरे किम् अभवत् ?

(ङ) 'कृ' धातोः लट्लकारे प्रथमपुरुषे बहुवचने किं रूपं भवति ?

(खण्ड-ख) रचनात्मक-कार्यम्

2. भवती रचना। विद्यालयतः शैक्षिक-भ्रमणाय भुवेष्वरं गन्तुम् अनुमतिं धनराशिं च प्राप्तुम् स्वपितरं प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषाप्रदत्तैः पदैः पूरयित्वा उत्तर-पुस्तिकायां लिखत- 4x1=4

मञ्जूषा:-

रूप्यकाणि, प्रथमसत्रीया, अनुमतिः, भ्रमणाय।

परीक्षाभवनम्

तिथिः

माननीयाः पितृवर्याः,

सादरं प्रणमामि।

मम (1) परीक्षा समाप्ता। मम विद्यालयस्य अध्यापिकाः शैक्षिक
(2) नेष्यन्ति। एतदर्थं पञ्चतं (3) दातव्यानि। यदि भवतः
..... (4) स्तात् तर्हि अहम् अपि गच्छयम्। अतः कृपया उपर्युक्ता राशिं प्रेषयित्वा
माम् अनुगृहीतां कुर्वन्तु। सर्वेभ्यः मम प्रणामाः निवेदनीयाः।

भवतां प्रिया

रचना।

3. निदिष्टं चित्रं दृष्ट्वा प्रदत्तवाक्यानि पठित्वा च मञ्जूषाप्रदत्तैः उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत। 4x1=4

मञ्जूषा:-

तडागः, विशालः, नरः, मयूरः

1. अस्मिन् चित्रे एकः वृक्षः अस्ति ।
2. जले एकः स्नानं करोति ।
3. चित्रे वृक्षस्य समीपे अस्ति ।
4. वृक्षस्य अधः नृत्यति ।

अथवा

(केवलं प्रज्ञाचक्षुर्भ्यः)

‘मम मित्रम्’ इति विषयम् अधिकृत्य चत्वारि वाक्यानि संस्कृतभाषायां लिखत ।

(खण्ड-ग) पठित अवबोधनम्

4. निम्नलिखितं गद्यांशं पठित्वा सप्रसंगं हिन्दी-भाषायां सरलार्थं लिखत ।

4x1=4

- शृगालः — व्याघ्र! त्वया महत्कौतुकम् आवेदितं यन्मानुषादपि बिभेषि ?
- व्याघ्रः — प्रत्यक्षमेव मया सात्मपुत्रावेकैकशो मामतुं कलहायमानौ चपेटया प्रहरन्ती दृष्टा ।
- जम्बुकः — स्वामिन्! यत्रास्ते सा धूर्ता तत्र गम्यताम् । व्याघ्र! तव पुनः तत्र गतस्य सा सम्मुखमपीक्षते यदि तर्हि त्वया अहं हन्तव्यः इति ।

अथवा

- चाणक्यः — अथेदानीं क्व गतः ?
- चन्दनदास — न जानामि ।
- चाणक्यः — कथं न ज्ञायते नाम ? भो श्रेष्ठिन्! शिरसि भयम् अतिदूरं तत्प्रतिकारः ।
- चन्दनदासः— आर्य! किं मे भयं दर्शयसि ? सन्तमपि गेहे अमात्यराक्षस्य गृहजनं न समर्पयामि, किं पुनः असन्तम्?
- चाणक्यः — चन्दनदास! एष एव ते निश्चयः ?

5. अधोलिखित-श्लोकस्य सप्रसंगं सरलार्थं लिखत-

4x1=4

वायुमण्डलं भृशं दूषितं न हि निर्मलं जलम् ।

कुत्सितवस्तुमिश्रितं भक्ष्यं समलं धरातलम् ।।

करणीयं बहिरन्तर्जगति तु बहु शुद्धिकरणम् शुचि ।

अथवा

संपत्तौ च विपत्तौ च महतामेकरूपता ।

उदये सविता रक्तो रक्तश्चास्तमये ।।

6. अधः प्रदत्तसूक्तिषु द्वयोः भावार्थः हिन्दीभाषायां लेखनीयः-

2x2=4

1. एकान्ते कान्तारे क्षणमपि मे स्यात् सचरणम् ।

2. व्याधयः नोपसर्पन्ति वैनतेयमिवोरगाः ।

3. ना सा बकसहस्रेण परितस्तीरवासिना ।

4. अत्यादरः शङ्कनीयः ।

7. अधः प्रदत्तं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-

3x1=3

कश्चित् कृषकः बलीवर्दाभ्याम् क्षेत्रकर्षणं कुर्वन्नासीत् । तयोः बलीवर्दयोः एकः शरीरेण दुर्बलः जवेन गन्तुमशक्तश्चासीत् । अतः कृषकः तं दुर्बलं वृषभं तोदनेन नुद्यमानः अवर्तत ।

(क) कृषकः किम् कुर्वन्नासीत्?

(ख) शरीरेण कः दुर्बलः आसीत् ?

(ग) कृषकः कं तोदनेन नुद्यमानः अवर्तत ?

8. निम्नलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-

2x1=2

हरिततरुणां ललितलतानां माला रमणीया ।

कुसुमावलिः समीरचालिता स्यान्मे वरणीया ।

नवमालिका रसालं मिलिता रुचिरं सगमनम् ।

1. समीरचालिता का अस्ति ?

2. केषां माला रमणीया अस्ति ?

9. रेखाकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत— 1x3=3
- (क) उद्याने पक्षिणाम् कलरवः चेतः प्रसादयति।
- (ख) अरयः व्यायामिनं न अर्दयन्ति।
- (ग) व्याघ्रं दृष्ट्वा शृगालः अवदत्।
10. प्रश्नपत्रे लिखितान् श्लोकान् विहाय "शेमुषी भाग-2" पुस्तकात् एकं श्लोकं संस्कृतभाषायां लिखत। 1x4=4
- (खण्ड-घ) अनुप्रयुक्त व्याकरणम्
11. (क) गुण-सन्धेः अथवा व्यञ्जनसन्धेः परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषायां लिखत। 1x2=2
- (ख) द्वन्द्वसमासस्य अथवा द्विगुसमासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषायां लिखत। 1x2=2
- (ग) कर्मकारकस्य अथवा सम्प्रदानकारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषायां लिखत। 1x2=2
12. यथानिर्दिष्टं शब्दरूपाणि लिखत— 4x1=4
- (क) 'देव' शब्दस्य द्वितीया बहुवचने।
- (ख) 'रमा' शब्दस्य तृतीया एकवचने।
- (ग) 'हरि' शब्दस्य सप्तमी एकवचने।
- (घ) 'तद्' शब्दस्य तृतीया बहुवचने।
13. यथानिर्दिष्टं धातुरूपाणि लिखत— 4x1=4
- (क) 'भू' लट्लकार, म.पु. बहुवचने।
- (ख) 'पठ्' लोट्लकार, प्र.पु. एकवचने।
- (ग) 'पा' लृटलकार, उ.पु. द्विवचने।
- (घ) 'गम्' लङ्लकार, म.पु. एकवचने।
14. प्रदत्तोपपदविभक्तिवाक्येषु उचितविभक्तिप्रयोगं कुरुत— 4x1=4
- (क) विना न जीवनम्। (धनस्य, धनम्)
- (ख) मृगः सह गच्छति। (मृगात्, मृगैः)
- (ग) इन्द्रः वृत्रं हन्ति। (बाणेन, वाणात्)

- (घ) छात्रः प्रति गच्छति। (ग्रामं, ग्रामात्)
15. अधोलिखितानाम् अव्ययपदानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयत— 2x1=2
1. ग्रामं वृक्षाः सन्ति। (ऋते, परितः)
 2. सोमवासरः अस्ति। (अद्य, ह्यः)
16. निम्नक्रियापदेभ्यः उपसर्गान् पृथक् कृत्वा लिखत— 2x1=2
- (क) निरनुक्रोशः (ख) उपवेशयति
- (खण्ड—ड) बहुविकल्पीय—प्रश्नाः
17. अधोनिर्दिष्टेषु प्रश्नेषु प्रदत्तवैकल्पिकचतुर्षु उत्तरेषु एकं शुद्धं उत्तरं लिखत— 16x1=16
- (i) 'सु+आगतम्' अत्र किं सन्धियुक्तपदम्?
 - (क) सुवागतम् (ख) स्वागतम् (ग) सुआगतम् (घ) सवागतम्
 - (ii) 'परीक्षितुम्' पदे कः सन्धिविच्छेदः ?
 - (क) परि + ईक्षितुम् (ख) परी + क्षितम् (ग) परी + क्षितुम् (घ) परी + ईक्षितम्
 - (iii) 'अहर्निशम्' इति पदस्य किं विग्रहपदम् ?
 - (क) अहः च निशा च (ख) अहनि निशा (ग) अह निशम् (घ) अहनि—अहनि
 - (iv) 'दशाननः' इति पदे कः समासः ?
 - (क) द्विगु (ख) बहुव्रीहि (ग) अव्ययीभाव (घ) तत्पुरुष
 - (v) 'सुलभः' इति पदस्य विलोमपदं किम् ?
 - (क) सुकरः (ख) सुखदः (ग) दुर्लभः (घ) दुर्लभा
 - (vi) 'सम्पत्तौ' इति पदस्य विलोमपदं किम् ?
 - (क) विपत्तौ (ख) विपदा (ग) पिवती (घ) विपदी
 - (vii) 'शीघ्रम्' इति पदस्य पर्यायपदं किम् ?
 - (क) यासि (ख) गच्छसि (ग) सत्वरम् (घ) अवसि
 - (viii) 'पत्तनम्' इति पदस्य पर्यायपदम् ?
 - (क) वनम् (ख) नगरम् (ग) उपवनम् (घ) काननम्

(ix) 'समाज + ठक्' इति पदस्य पर्यायपदम् ?

(क) समाजी (ख) समाजक (ग) समाजिक (घ) सामाजिकः

(x) 'छदत्वम्' इति पदे कः प्रत्ययः ?

(क) त्व (ख) क्त्वा (ग) तव्यत् (घ) अनीयर्

(xi) 'पंचविंशतिः' इति पद का संख्या ?

(क) 35 (ख) 45 (ग) 25 (घ) 55

(xii) '49' इति अंके किं संख्याववाचिपदम् ?

(क) चतुर्दश (ख) त्रयोदशः (ग) चतुर्विंशति (घ) नवचत्वारिंशत्

(xiii) 'हृदयग्राही स्पर्शः' अत्र किं विशेष्यपदम् ?

(क) हृदय (ख) ग्राही (ग) हृदयग्राही (घ) स्पर्शः

(xiv) 'कुमारयोः कुशलवयोः' अनयोः पदयोः किं विशेषणम् ?

(क) कुश (ख) लवयोः (ग) कुमारयोः (घ) कुशलवयोः

(xv) रामः प्रातः(5:00)..... उत्तिष्ठति। (उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरयत)

(क) त्रिवादने (ख) पंचवादने (ग) एकादशवादने (घ) सप्तवादने

(xvi) रमेशः(8:00)..... विद्यालयं गच्छति। (उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरयत)

(क) सप्तवादने (ख) अष्टवादने (ग) नववादने (घ) दशवादने